

בס"ד, מנחם-אב תשע"ב

לכבוד בוגרי ותלמידי הישיבה, תומכיה ואוהדיה די בכל אתר ואתר,

כידוע לכולנו, מזה כחודש מתנהל פולמוס סוער ביותר במרחב הציוני-דתי בדבר הדרך הראויה ללימוד התנ"ך. חלק לא מבוטל מן המתקפה הזו כוונה גם לעבר בית מדרשנו, רבניה ומוריה לתנ"ך. רבים מידידנו שמו לב לכך שהישיבה השתדלה לשמור על פרופיל נמוך לאורך הדרך, שתגובתה הציבורית היתה מינורית למדי לעומת כמות ההתקפות וההתרסות כנגדה, ופנו אלינו לברר את פשר הדבר. השאלה חזרה ונשאלה פעמים רבות והתהייה עלתה גם במוחם של רבים שלא פנו אלינו ישירות לברר את הדבר. לאור זאת, נדמה שמן הראוי להפנות כמה מלות הסבר לתלמידנו בעבר ובהווה על הגישה שנקטנו בה והסיבות שהביאונו לכך.

ראשית לכל, ברצוני להבהיר בצורה הברורה ביותר שהמדיניות הזאת איננה תוצאה של בטלנות או התרפסות אלא החלטה מודעת ומושכלת שראשי הישיבה החליטו עליה מתוך הבנה שזו היא טובת העניין כלפי שמיא וכלפי בשר ודם. בדרך הזו, אנו מקוים שנצליח למזער את הנזקים לתורה ולמעט את חילול השם העלול לנבוע מן המחלוקת הנוכחית. בשורות הבאות, אשתדל להסביר את דעתנו בעניין ואת עמדתנו לגבי הדרך הראויה לדיאלוג בין בעלי עמדות שונות.

בפתח הדברים, ראוי להדגיש שעצם העלאת שאלות בדבר דרך לימוד התנ"ך, העברת ביקורת וניהול ויכוח נוקב וטעון כנגד שיטה נגדית הינו דבר ראוי, ועלינו לברך על כל נסיון ללבן ולבדוק לאשורו דבר שהוא כה חשוב ויקר לנו. המצוי בתוככי אסכולה מסויימת, גם אם היא ראויה, כשרה והגונה זקוק לפרספקטיבה חיצונית נוספת שתאיר נקודות בעייתיות או תתמה על הנחות יסוד הנתפסות כמובנות מאליהן. השאלות והתמיהות המועלות ע"י גורם חיצוני מביאות לליבון והבהרת הנחות היסוד של השיטה, תורמות להצבת גבולות גיזרה ועוזרות לעמוד על כשלים, במידה ונעשו. אין אדם בעולם היכול לערוב לנפשו שתורתו מושלמת ואין אסכולה בעולם היכולה לטעון שהביקורת ממנה והלאה. הביקורת ההדדית, הויכוח הלמדני והמחלוקת לגבי דבר ד' הם נשמת אפו של בית המדרש בכל הדורות ואנו מקדמים אותם בברכה. באופן עקרוני, אנו שמחים על ההזדמנות שניתנה לשקול בכובד ראש את הספקות והטענות שהועלו כנגד דרך לימוד התנ"ך המזוהה עמנו ומודים על האפשרות לברר את השאלות הקיימות ביחס לתפיסותינו (כפי שהן קיימות בכל מפעל ובכל אסכולה פרשנית). מיניה ומיניה תסתיים שמעתתא.

ואולם, לא בפני מחלוקת עניינית או פולמוס לגופו של ענין ניצבים אנו אלא בפני דה-לגיטימציה ופסילה מערכתית המבקשת לערער על עצם הלגיטימציה של השיטה והאנשים העוסקים בה, תוך כדי ניכוס הדאגה ליראת שמים עבור עצמם ושלייתה מידי כל החולק על שיטתם. האפשרות שגם דרכים אחרות מובילות ליראת שמים, התובנה שלציבורים שונים מתאימים מסרים שונים ושיש להבחין בין הוראת תנ"ך לצעירי הצאן לעומת התדיינות עם מבוגרים אינו נלקח כלל בחשבון, מפני שהדיון אינו ענייני אלא מאשים.

אפרט את שיחתי. הדרך הראויה והרצויה ביותר להשגת היעד של ביקורת הדדית היא קיום דיונים עניינים משותפים מסביב לנושא, אם בדרך של כנסים ואם באמצעות חומרים המתפרסמים בספרים וכתבי עת. תקוותנו היא שכאשר יירגעו הרוחות ותכשר השעה, נוכל לעסוק בעניינים הללו יחד עם החולקים על גישתנו בכובד ראש, כנות ופתיחות להישגים ולטעויות, מתוך מגמה להגדיל תורה ולהאדירה.

אמנם, לעיתים אין הדיאלוג נולד מתוך יישוב הדעת אלא מתוך פולמוס. התקפה על שיטה גוררת תגובה נגדית ומתפתח דיון פולמוסי מסביב לנושא הנדון. בעלי הזכרון שבינינו יודעים שאין זו הפעם הראשונה שמתלקח פולמוס בציונות הדתית בדבר דרך לימוד התנ"ך הראוי. במבט לאחור על פולמוסי התנ"ך

הקודמים, ניתן לומר שהם תרמו תרומה משמעותית לליבון הענין, גם אם הדברים באו לעולם מתוך רעש של צחצוח חרבות אינטלקטואליות והשקפתיות. בסופו של דבר, רוב הדיונים עסקו בעצם הענין, תוך כדי העלאת טענות ענייניות, ותרמו בכך להבנה עמוקה יותר של הנושאים השנויים במחלוקת ועמדות היסוד של הגישות השונות. בשעתו כתבתי את הדברים הבאים: "נהול הדו שיח הצבורי באמצעות פולמוס טעון אינו הדרך הטובה ביותר להבטיח דיון עניני. דרכו של פולמוס שהוא מבליט ומקצין את נקודות המחלוקת ואינו מאפשר ניסוחים מורכבים יותר. נושא המטופל באופן שקול במתינות הדעת ללא פולמוס זוכה לטיפול מעמיק ומורכב יותר, שכבר לא לדבר על המחיר האנושי הנלווה לסערת הרגשות והניסוחים האישיים המאפיינים כתיבה פולמוסית; עם זאת, הניסוחים החדים הבאים לידי ביטוי דורשים התייחסות ומענה עניני. לכן, ניתן לומר כפראפראזה על הגמרא בעירובין, שטוב לו לפולמוס שלא נברא משנברא, אך עתה שנברא יש לפשפש במעשיו ולבדוק את טיעונו".

ברצוני להבהיר – אין אנו איסטניסים; גם אנו יודעים להשחזי את עטנו ולחדד את קולמוסנו, במידה ונחשוב שזו היא צו השעה ושיהיה בכך לתרום להבנת התורה והאדרתה ואנו גם מוכנים לספוג ביקורת נוקבת וחדה, אם היא נעשית לטובת הענין. לו היה מדובר אף הפעם בפולמוס הבוחן את הנושא מבחינה עניינית, גם אם מתוך מתקפה חזיתית וחריפה, היינו נענים לאתגר ויוצאים לקרב במלחמתה של תורה על האמת שלנו.

ברם, הרושם העגום המתקבל היא שלא בפולמוס ענייני עסקינן הפעם – שלא לדבר על דיון ענייני מכובד ומכבד – אלא בהטחת האשמות חריפה ופסילות אישיות ללא דיון בנושאים העומדים על סדר היום. מושמעות טענות והאשמות גורפות אך אין ירידה לפרטי הדברים ולא זכינו למתקפה עניינית הפורשת את משנתה בהרחבה. כך, למשל, מעבר לסיסמאות בדבר מהו "גובה העינים", לא נעשה, למיטב ידיעתי, שום נסיון לנתח לעומקה את השאלה מה משמעות החטא לאדם גדול, מדוע גיבורי התנ"ך אינם אמורים לחטוא, מהי גדלות רוחנית, מה מקום האדם בתנ"ך, מדוע חז"ל ייחסו להם חטאים וכיו"ב. כל אלו הינן שאלות יסוד האמורות לידון בהרחבה בוויכוח הנוכחי. לצערי, נכון לעכשיו ושלא כבעבר, איני יכול לומר שהתחדדה אצלי שום נקודה עמומה או שזכיתי בשום תובנה חדשה בעקבות הדיונים. מלבד הפסילות האישיות, צעקות ה"געוואלד" והשימוש בטכניקות של "דעת תורה", לא שמעתי ולא הובאה בפני אף טענה עניינית שיש בה כדי להפרות את הדיון.

כלי הביטוי המשמשים בידי המתנגדים לתכנית הלימודים יוכיחו. פשקווילים, מקורבים עלומי שם הבוחשים בענין, רבנים הניזונים מכלי שני או שלישי מבלי להכיר את החמרים שבלב הויכוח, הצהרות פסקניות מאת רבנים המצפים שהציבור יציית להכרזותיהם באשר הם, מכתבים המופנים לשואלים תמימים (או מיתממים) הינם האמצעים לתקיפת השיטה. אם מאמרים פובליציסטיים ואתרי אינטרנט "מעמיקים" הם הזירה בה מתנהלת המתקפה הרי זו עדות לכך שהדיון מתנהל במישור הפולמוסי ולא מתוך עיון מעמיק ודיון נוקב בגופי הדברים.

יש להדגיש שחילוקי הדעות בענין הגישה הראויה ללימוד התנ"ך הינם אמיתיים ונוקבים אך אין הם תוצאה של טעות או אי-הבנה אלא הם יונקים מן השיתין ונובעים מן היסודות הבסיסיים של תפיסות עולם מחשבתיות. בעברית פשוטה יותר, הבדלי הגישה הללו משקפים תפיסות יסוד שונות בשאלות השקפתיות ואין הפרשנות השונה אלא ביטוי למחלוקת הללו. כשם שהויכוח בדבר משמעותה של ארץ ישראל מבחינה רוחנית נובעת ממקומות בסיסיים יותר בדבר יחסי האדם והמקום (ואכמ"ל), כן הענין בנוגע לתנ"ך. לכן נזקק דיון מעמיק יותר שיחשוף את היסודות הללו ויבהיר את משמעותן הרוחנית של העמדות השונות. הטחת האשמות והעמדת הדיון על בסיס גישה צודקת לעומת גישה לא צודקת חוטאת לרב-גונית הקיימת בבריאה

ובעולם ההשקפתי. הדוגלים בתפיסה חד-גונית ואמת אחידה מעמידים את הויכוח הנוכחי על אמת מול טעות, אך המכירים בכך שקיימות גישות שונות בין גדולי ישראל בשאלות היסוד מודעים לכך שלימוד התנ"ך אינו שונה בזה מתחומים אחרים. גישתנו, כגישות המתחרות, יסודה בהררי קדש ויש לה על מי לסמוך מבין גדולי הדורות.

לאור זאת, בחרנו במדיניות של הבלגה והנמכת פרופיל ככל הניתן. איננו רואים טעם להיכנס לדיון שיש בו פסילות אישיות, קביעות על יראתם וחכמתם של מתנגדים והטחת האשמות ועלבונות. איננו חושבים שתצמח כל תועלת לתורה מהתנצחות עקרה והתגוששות שאינה מקדמת את הדיון הענייני, ועל כן אנו מושכים את ידינו מזה. חזקה עלינו הנחייתם של חז"ל בגמרא בסנהדרין (ק"י). בדבר הצורך להתרחק מן המחלוקת באשר היא, גם כאשר העמדה עליה מגינים היא ראויה ונכונה. הדינמיקה של המחלוקת והפלגנות הנלווית אליה מזיקה ביותר ויש למונעה בכל מחיר.

מפאת חשיבות הענין, ראוי לצטט את הגמרא במלואה: "ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, אמר ריש לקיש מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר 'ולא יהיה כקרח וכעדתו'. רב אשי אמר ראוי ליצטרע, כתיב הכא 'ביד משה לו' וכתוב התם 'ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך' ". למותר לציין שמשה רבינו צדק באופן מוחלט כלפי דתן ואבירם. אף על פי כן, חז"ל ראו אותו כפועל בכל טצדקי להימנע ממחלוקת וכמוחל על כבודו על מנת שלא ייחשב כמחזיק במחלוקת עם דתן ואבירם הרשעים! לכן, גם המאמין בדרכו ומחשיב אותה כראויה ביותר, אמור למחול על כבודו ולמשוך את ידו מן המחלוקת. בדרך זו בחרנו ללכת.

אנו מודעים היטב שיש מחיר ציבורי ואישי בטווח הקצר למדיניות זו אך אנו מוכנים לשלם את המחיר. לטווח הארוך, אנו סמוכים ובטוחים שנקודת האמת היסודית של דרך לימודינו הינה חזקה דיה ואין אנו חוששים מויכוחי השעה. למיטב הבנתנו, דרך הניתוח הכתובים והגישה הספרותית הרווחת בין מלמדינו תורמת ליראת שמים בדרכה שלה, היא אחת משבעים פנים בהן התורה נדרשת ועל כן היא תאיר לאורך זמן. לאמת יש רגליים ואנו בטוחים ביכלתה לצעוד בדרך ארוכה. כל אלפי הלומדים שהצביעו ברגליהם וגדשו את הישיבה בימי העיון השנה מוכיחים שיש לציבור אמון בדרך הזו.

עם זאת, יש חשיבות ציבורית ואישית לתת גיבוי ותמיכה לראשי החמ"ד, העושים את מלאכתם נאמנה. הם פועלים עבור הציבור וראויים לכל תמיכה ועידוד, הן בהיותם שלוחם שאנו סומכים על יושרם ושיקול דעתם והן מפאת הכרת הטוב לעוסקים במלאכת קדש זו. כוונתם ומעשיהם רצויים ואנו מברכים אותם בכל ברכות שמים על עשייתם להגדלת תורה והאדרתה. במידה וישנה ביקורת עניינית, ניתן ללבנה אתם, ומתוך היכרות עמוקה עמם, אנו יודעים שאזנם תהיה קשבת לשמוע ולקבל הערות ענייניות וביקורת בונה. ואולם, התקפה אישית כלפיהם היא איסור חמור שכל הזהיר במצוות ובמידות מוסריות יתרחק ממנו ביותר.

סיכומו של דבר, עיקרי עמדותינו הם כדלהלן:

- א. ראוי וחשוב לקיים דיון ענייני ומפרה בענין דרכי לימוד התנ"ך.
- ב. הדרך הטובה ביותר לכך הם החלפת דעות לגופו של ענין, אם בעל פה ע"י כנס המביא בעלי עמדות שונות לדיון משותף ואם בכתב בז'ורנלים וכתבי עת למיניהם.
- ג. אנו פונים לכל בעלי הדברים להיות נכונים לבוא לכנס מעין זה.
- ד. חילוקי הדעות בין האסכולות השונות נובעות מפערים עמוקים יותר בשאלות היסוד המחשבתיות והם תלויים באשלי רברבי.

- ה. גישתנו לתנ"ך נסמכת על גישותיהם משכבר הימים של גדולי ישראל במשך הדורות ואין אנו זקוקים להכשר מרב זה או אחר בן-זמננו.
- ו. מפעל לימוד התנ"ך שהתפתח בישיבת הר עציון, מכללת הרצוג ובנותיהן הביאה ברכה רבה לעולם. גם הכשלים והטעויות, במידה וישנם, אינם משנים את ההערכה הכללית בדבר ההישג העצום והברכה הגדולה ששיטה זו הכניסה להוראת התנ"ך ולימודו. בבואנו להעריך מפעל מעין זה, יש לראות את התמונה הגדולה וכלל ההישגים, ולא ניתן לשפוט או לפסול אסכולה שלמה על סמך מקרה בודד או מאמר יחידי.
- ז. ניהול דיון באמצעות כרוזים, מקורבים, פובליציסטיקה ועל סמך הכרה חלקית בלבד של החומר אינו מאפשר דיון רציני.
- ח. אין זה ראוי לערב דמויות תורניות ממגזרים אחרים, בעלי השקפת עולם שונה, בויכוחים ההשקפתיים שבתוך הציונות הדתית.
- ט. איננו מעוניינים ליטול חלק בפולמוס המתמקד בהאשמת אישיות ומפקפק ביראתם או חכמתם של אחרים.
- י. אנו מחזקים את ידיהם של ראשי החמ"ד העושים כמיטב יכולתם והבנתם להאחיב את התורה והמצוות על ילדי ישראל וקוראים לכל מי שיש לו ביקורת עניינית לבוא בדברים עמם.
- יא. קיים באמתחתנו חומרים כתובים משכבר הימים המבהירים את גישתנו ביחס לחלק מן השאלות הנדונות. נשמח להפיצם לכל החפץ בהם.
- ויהי רצון שיערה עלינו רוח ממרומים ויתקיים בנו "האמת והשלום אהבו".

בברכה נאמנה,

משה ליכטנשטיין

- נספח – עמוד הפתיחה של "אדם וביתו" מאת הגר"ד: -

תורת האדם במחשבת התנ"ך

מטרתה של מסה זו היא להגיע לתובנה בשאלת טיבם וייעודם של האישה והאיש, אשר נבראו בידי א-להים בדרך מיוחדת, ולהתחיל ולנסח על יסוד תובנה זו את תורת האדם. מסגרת ההתייחסות שלנו תהיה כתובי התנ"ך. נסתייע בפרשנותם של הכתובים וננסה להתחקות אחר המסר הרוחני, הן זה העולה ממה שנאמר באופן חד-משמעי בטכסט והן זה הנובע ממה שהושמט ממנו ונתכסה מן העין. בכוונתי לעורר את מודעותנו לכך שהתנ"ך איננו רק ספר של העבר; הוא הרבה יותר מכך: הוא ספר ההווה והעתיד גם יחד. בכל הזמנים, בכל התקופות, בשעות של משבר ובימים של הצלחה, מצא האדם בספר הספרים ביטוי מלא לבעיותיו ולדאגותיו.

בצער ע"י לקבוע, כי יהודים רבים אינם פונים אל התנ"ך בבקשת הדרכה, והריהם מתעלמים לגמרי מן המסר הרוחני של ספר זה, אשר אי-אפשר היום לאדם בלעדיו. גישתנו אל התנ"ך ואל פרשנותו היא לעיתים קרובות מדי דרשנית באופייה; זו גישתם של בית הכנסת ושל דוכן הדרשן העומד בו. ספר הספרים נעשה לאוסף של דרשות מלהיבות, פתגמים פופולריים ואמרות עממיות פשטניות. ברם הפן הנפלא ביותר של התנ"ך הוא תפישת עולמו והשקפתו הרוחנית על האדם ועל העולם גם יחד.

התנ"ך נותן את דעתו על הטרגדיה האנושית והצלחותיה, על הסתירות שבקיום האנושי, על קטנות האדם ועל גדולתו, על ייעודה של החברה היהודית, על דירוג ערכיה הרוחניים, על ניצחונותיה וכישלונותיה, על דרכה הנפתלת המיוסרת והלוליינית, על נפילתה ועלייתה, על תקוותיה ועל יאושה. אך כל זה איננו מושך את תשומת לבנו, ואין אנו מנסים להבין את הממד המטפיזי של הכתובים או את תורת הערכים (אקסילוגיה) הגנוזה בהם. מסה זו היא ניסיון להציע גישה של פרשנות מטפיזית ואקסילוגית לכתובים, תרגיל בחיפוש אחר עצמיותי שלי בתוך תיאורי האדם שבתנ"ך. תוך עיון בגיבורי התנ"ך, אני עומד על בעיותיי ושאלותיי הבווערות, על חששותיי ופחדיי המדאיבים, על תקוותיי ושאיפותיי מלאות ההשראה. מציאת עצמך באדם של התנ"ך היא חוויה מלהיבה. היא מחזקת את רוחו של האדם ומרגיעתו מדאגותיו. זו מודעות גואלת ומרוממת רוח.